

INTRODUCCIÓ

Encara amb el títol de llicenciat calent a la butxaca, ara fa uns deu anys, les Dres. Maria Teresa Ferrer i María Dolores López em van descobrir l'existència a l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona de la sèrie *Llibres extravagants*. Sense saber gaire què hi trobaria, ni què hi podia buscar, vaig topar amb un volum que ha marcat la meva tasca investigadora posterior. Era un tom de vora dues-centes pàgines catalogat sota el títol *Llibre de comptes de Francesc Canes, especier (1378-1381)*. Amb la Dra. Ferrer vam decidir que podia resultar un bon punt de partida per a una recerca sobre el comerç d'espècies al detall a Barcelona i vam marcar-nos com un primer objectiu la transcripció del volum. Un cop transcrit, es podria copsar plenament la riquesa que una lectura ràpida deixava endevinar. A més, la transcripció, precedida d'un estudi introductori, podia esdevenir la meva memòria de llicenciatura. La tasca fou més feixuga del que s'havia previst, per raons internes del manuscrit, però el març de 1995 vaig poder presentar al Departament d'Història Medieval – Paleografia i Diplomàtica, de la Universitat de Barcelona, la memòria de llicenciatura amb el títol *El llibre de comptes de Francesc Canes, especier i ciutadà de Barcelona (1378-1381)*. Després, tot i la insistència de la Dra. Ferrer per tal que la publicués, vaig decidir deixar-la reposar i dedicar-me a la recerca dels altres documents que havien de servir per a la meua tesi doctoral. Com a vegades ocorre, l'allau documental ha menat la meua tesi cap a altres viarany, i el que n'havia de ser l'eix, ha esdevingut un document més. Aquesta circumstància m'ha fet decidir de publicar aquella memòria de llicenciatura de 1995, actualitzant-ne l'estudi introductori i corregint alguns errors detectats a la transcripció. I és que el manuscrit té uns valors propis que el fan mereixedor de ser editat.

Cal tenir present que ens trobem davant un exemplar possiblement únic en el seu tipus, ja que no tenim constància de la conservació a Barcelona i per al segle XIV de cap altre llibre de comptes d'una botiga —en aquest cas una especieria o apotecaria— destinada a la venda al

detall i a crèdit.¹ Aquesta circumstància converteix aquest llibre en una font molt interessant per al coneixement d'aquest tipus de comerç i del paper que el crèdit hi té. Cal recordar que, enfront dels importants treballs existents sobre el gran comerç i les grans rutes, la historiografia rarament ha investigat el comerç a la menuda.²

---

¹ S'han conservat altres comptes particulars com el llibre de comptes de teles de Guillem Fagaló, paraire (ACB, Llibres extravagants, *Llibre de comptes de Guillem Fagaló, 1317-1319*, estudiat per Juanjo CÁCERES NEVOT, *El llibre de comptes de Guillem Fagaló, paraire, un testimoni de la comptabilitat dels menestrals barcelonins en el segle XIV*, dins *El món urbà a la Corona d'Aragó del 1137 als decrets de Nova Planta. XVII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó. Barcelona-Lleida, 7-12 de setembre del 2000*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 2003, vol. 1, pp. 291-298), el llibre de comptes de la torre Baldovina (ACB, Marmessories de la Caritat, *Francesc Grony, 1300*, publicat i estudiat per Carles VELA I AULESA, *Aspectes de l'economia d'un domini rural barceloní: la torre Baldovina (1349-1350)*, dins *El mas català durant l'Edat Mitjana i la Moderna*, Barcelona, Institució Milà i Fontanals - CSIC, 2001, pp. 453-478), els llibres de comptes dels Tarascó (ACB, Llibre extravagants, *Llibre de comptes de Bernat Tarascó, comerciant, 1329-1336*, *Llibre de comptes de Jaume Tarascó, 1334-1338* i *Llibre de comptes de Jaume Tarascó, 1340-1348*, editats i estudiats per Elisa VARELA RODRÍGUEZ, *Una racionalización gráfica. Los libros de cuentas de los mercaderes Tarascó (1334-1346)*, Barcelona, Institució Milà i Fontanals - CSIC, en premsa), el llibre de comptes de Joan Benet a Càller (ACB, Llibres extravagants, *Llibre de compres i vendes de Johan Benet. Càller, 1332-1338*, estudiat per Maria MARSÀ, *Le relazioni commerciali tra Cagliari e Barcellona nella prima metà del secolo XIV*, "Medioevo. Saggi e Rassegne", 5 (1980), pp. 65-103), el llibre del viatge a Xipre del mateix Joan Benet (ACB, Llibres extravagants, *Llibre de comptes de Joan Benet, 1343*, editat i estudiat per Josep PLANA I BORRÀS, *The accounts of Joan Benet's trading ventures from Barcelona to Famagusta (1343)*, "Epeteris", XIX (1992), pp. 105-168) o el de Berenguer Benet a Romania (ACB, Llibres extravagants, *Manual del viatge fet per Berenguer Benet a Romania, 1341-1342*, editat i estudiat per Daniel DURAN I DUELT, *Manual del viatge fet per Berenguer Benet a Romania, 1341-1342. Estudi i edició*, Barcelona, Institució Milà i Fontanals - CSIC, 2002), el llibre de comptes de la companyia comercial barcelonina Dez-Gerp-Ferrer-Llorenç-Margarit-Malarç-Mitjavila (ACB, S.1, E.1, D.22, publicat per J. M. MADURELL I MARIMON, *Contabilidad de una compañía mercantil trescentista barcelonesa (1334-1342)*, "Anuario de Historia del Derecho Español", 35 (1965), pp. 422-525) o el llibre de comptes de Bartomeu de Miramat, notari de Molins de Rei (ACB, Marmessories de la Pia Almoina, *Bartomeu de Miramat, 1332-1391*). Tanmateix tots aquests comptes i molts d'altres conservats als arxius barcelonins no són pròpiament d'una botiga, sinó de propietats o d'assumptes comercials concrets. L'únic manual que s'assembla al llibre d'en Canes és el llibre de Guillem Fagaló, però el seu negoci, una parairia, és força diferent d'un obrador-botiga d'especieria.

² Des de fa molts anys el gran comerç barceloní i català ha estat tema d'investigació de nombrosos historiadors, des de les *Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona* d'Antoni de CAPMANY (Barcelona, 1778) a les obres exhaustives més recents d'un Mario DEL TREPPO (*Els mercaders catalans i l'expansió de la Corona catalano-aragonesa*, Barcelona, Curial, 1976) o d'una Claude CARRÈRE (*Barcelona 1380-1462. Un centre econòmic en època de crisi*, Barcelona, Curial, 1977). Tampoc han entrat en el món del comerç a la menuda els estudis sobre confraries, gremis i oficis, preocupats més pels aspectes organitzatius que pels comercials, cf. Antoni RIERA I MELIS, *La aparición de las corporaciones de oficio en Cataluña (1200-1350)*, dins *Cofradías, gremios, solidaridades en la Europa Medieval*, XIX *Semana de Estudios Medievales*. Estella, 20 a 24 julio de 1992, Estella, 1993).

Ultra aspectes comercials i comptables, el llibre també il·lustra la vida quotidiana de la Barcelona tres-centista. Malgrat la seva aparent estereotipització, a través dels assentaments s'entreveu el dia a dia d'una gran ciutat baixmedieval: unes noces (f. 150v), el dijous de dejuni del col·lector del Papa, el Nadal acompanyat de neules, clarea i piment, la malaltia, la mort i els convits de difunt (f. 44), la vida social dels estaments privilegiats —les anades i vingudes dels patricis barcelonins a les seves torres fora ciutat—, la diplomàcia de saló de la classe política catalana —les col·lacions ofertes pel comte d'Empúries o pel col·lector papal a nobles, eclesiàstics, missatgers...—, els nombrosos criats que serveixen en les cases dels grans mercaders i ciutadans honrats, la lleona que acompanya el comte d'Empúries en el seu sojorn barceloní, etc.

***

La transcripció es troba precedida per dos breus estudis, la presentació del document i una breu semblança de l'especier Francesc ses Canes.³ Cap dels dos treballs pretén esgotar tot el que es podria dir sobre aquest document, sinó que exposa aquells aspectes imprescindibles per a una bona interpretació i contextualització del llibre editat.

Tancant el llibre, tres índexs serviran de porta d'entrada al manual a aquelles persones que hi vulguin buscar una informació concreta i de diccionari on ajudar-se en la comprensió dels mots i les expressions menys clares del manual.

***

En el capítol d'agraïments, el primer lloc l'ha d'ocupar la Dra. Maria Teresa Ferrer i Mallol, sota el mestratge de la qual he desenvolupat

---

³ Respecte al nom d'aquest especier, finalment hem decidit anomenar-lo Francesc ses Canes, ja que és d'aquesta manera que se l'esmenta preferentment a les fonts en català, traduït en les llatines per *Franciscus de Caneis*. Si bé aquesta decisió divergeix de la presa a la memòria de llicenciatura i en altres treballs, on l'anomenàvem Francesc Canes, forma també recollida en alguns documents en llengua catalana, l'estudi de tota la documentació conservada permet afirmar que l'article salat formava part del seu cognom —la seva mateixa esposa, en una nota autògrafa l'anomena *Francesch ces Canes*—. D'altra banda, això no es contradiu amb el fet que quan se'l cridava pel cognom —en Canes— l'article desaparegués, ja que aquest era costum usual a l'època —l'hostal d'en Pere sa Cort és anomenat també hostel d'en Corts, per exemple—.

tota la meva tasca investigadora. El seu recolzament personal i científic i la seva paciència han estat imprescindibles en l'edició d'aquest llibre. L'agraïment s'ha de fer extensible a tot el Departament d'Estudis Medievals de la Institució Milà i Fontanals, del Consell Superior d'Investigacions Científiques, on sempre he rebut tot el suport necessari per tal de desenvolupar la meva tasca investigadora. Si aquesta ha estat fructífera, sens dubte això es deu a l'ambient humà i científic que hi propicien i hi faciliten els seus membres, en especial les Dres. Josefina Mutgé i Roser Salicrú, els Drs. Manuel Sánchez Martínez i Pere Ortí, i els companys passats i presents Daniel Duran, Roberto Pili i Pere Verdés. De les hores de conversa, historiogràfica i amical, n'ha sortit gran part del que aquest llibre tingui de bo.

Així mateix, l'agraïment el vull fer extensible a tota la Institució, especialment als successius directors —Maria Teresa Ferrer, Jaume Josa i Lluís Calvo—, a la biblioteca, amb un esment especial per a Josep Maria Sans Puig, i al Departament d'Història de la Ciència, on Jon Arrizabalaga i Lluís Cifuentes, sempre han tingut la porta oberta als meus dubtes més “científics”.

No puc oblidar, tampoc, l'acolliment cordial que sempre he rebut a l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona, especialment del seu arxiver, Josep Baucells, i de la Blanca, que m'han permès submergir-me en els seus fons inacabables.

En la correcció, l'agraïment és doble, a la Maite Pérez, que ha tingut la paciència de rellegir-se diverses vegades la transcripció i corregir-ne els errors, i a la Núria Guasch, qui, com sempre —i mai li estaré prou agraït—, ha repassat el text de la introducció. Un agraïment similar, perenne, el tinc i el vull tenir amb l'Albert, el meu pare, els comentaris i l'opinió del qual, fruit de la lectura atenta dels meus treballs, no solament em són de gran utilitat, sinó que han esdevingut imprescindibles.

Finalment, no vull ni puc deixar de dedicar unes paraules d'agraïment a les persones que han patit el “part” d'aquest llibre de més a prop, els meus amics i els meus familiars, tant els Vela com els Guasch, i especialment els meus dos fills, la Clara i en Pau, i la Meritxell, que han sofert estoicament que el pare es tanqués constantment a l'estudi per tal d'acabar el “seu llibre”.

Sense la comprensió i l'ajut de tots ells aquest llibre no hauria pogut existir.

ABREVIATURES EMPRADES

ACB = Arxiu Capítular de la Catedral de Barcelona

ACB, PA = Arxiu Capítular de la Catedral de Barcelona, Pia Almoína

AHCB = Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

AHPB = Arxiu Històric de Protocols de Barcelona

MarmFCiS = ACB, Marmessories de la Pia Almoína, Francesc Canes i la seva esposa Sança, 1386, publicat per Carles VELA I AULESA, *Les marmessories de Francesc Canes, especier i ciutadà de Barcelona, i de Sança, la seva esposa (1381-1386)*, “Miscel·lània de Textos Medievals”, 8 (1996), p. 463-521

MiscFC = ACB, Miscel·lània, capsa 51, plec solt [Estat de comptes de l’heretat de Francesc ses Canes, sense data]

TestFC = ACB, perg. 4-7-14; ACB, Miscel·lània, capsa 51.1, plec solt, i AHPB, 20/12, ff. 118v-121r [Testament d’en Francesc ses Canes, 1381, febrer 18. Barcelona]